

ID KORTELĖS STATYBŲ SEKTORIUJE

UŽSIENIO IR LIETUVOS PRAKTIKOS APŽVALGA, VERTINIMAS IR PASIŪLYMAI

Dokumentas parengtas 2018 m. spalio mėn.

TURINYS

1.	UŽDUOTIS	3
2.	ID KORTELIŲ PRIEMONĖ	4
3.	SANTRAUKA	5
4.	SIŪLYMAI	7
5.	APŽVALGA.....	11
	Statybininko kortelė Lietuvoje	11
	Statybininkų ID kortelės užsienio šalyse.....	12
	Norvegija	12
	Švedija	13
	Suomija	15
	Liuksemburgas.....	16
6.	PRIEMONĖS VERTINIMAS	17

1. UŽDUOTIS

Privalomos ID kortelės priemonės statybų sektoriuje gerųjų užsienio praktikų apžvalga, vertinimas ir pasiūlymai dėl pritaikomumo Lietuvoje.

LRVK užsakymu analizę parengė MOSTA

2. ID KORTELIŲ PRIEMONĖ

Siekiant **sumažinti nelegalaus darbo paplitimą, užtikrinti tinkamas darbu sąlygas ir teisingą atsiskaitymą** už atliktus darbus, įvairiose šalyse statybų sektoriuje yra taikoma ID kortelių priemonė.

Tai yra dokumentas, kurį darbo metu statybų sektoriaus darbuotojas privalo nešioti prisisegęs matomoje vietoje. Ant šio dokumento įprastai atvaizduojama darbuotojo nuotrauka, parašomas vardas, darbdavys, pareigos ir klasifikacija su galimybe gauti papildomų duomenų apie darbuotoją nuskaičius kortelės kodą ar magnetinę juostelę.

ID kortelės suteikia galimybę **identifikuoti darbuotojus bei kontroliuoti patekimą į statybvietę**, kas prisideda prie darbuotojų saugumo užtikrinimo ir vagysčių skaičiaus sumažinimo. Tai, kad kortelės yra suteikiamos tik legaliai dirbantiems ir atitinkamas kvalifikacijas turintiems asmenims, padeda sumažinti nelegalaus darbo paplitimą ir nelaimingų įvykių skaičių, užtikrinti atliekamų darbų kokybę ir suteikti pirkėjui kokybės garantijas. Galimybė skaitmeniniu būdu apskaičiuoti išdirbtų valandų kiekį prisideda prie teisingesnio atsiskaitymo už atliktus darbus.

Ne išimtis ir Lietuva, čia tokias korteles pradėjo taikyti Lietuvos statybininkų asociacija.

3. SANTRAUKA

Lentelė 1. Statybininkų ID kortelių veiklos mechanizmai jas įsivedusiose šalyse

	Norvegija	Švedija	Suomija	Liuksemburgas	Lietuva
Nuo kada	2008	2007	2006	2013	2017
Pavadinimas	HMS	ID06	-	e-Détachement	STATREG
Korteles išduodanti institucija	Privati įmonė įgaliota darbo inspekcijos	BiS Asociacija	Kiekviena įmonė pagamina savo darbuotojams	Darbo inspekcija	Lietuvos statybininkų asociacija
Išdavėjo tipas	Valstybės institucija	Asociacija	Darbdavys	Valstybės institucija	Asociacija
Korteles gamina	Viena privati patvirtinta įmonė	Daug privačių patvirtintų įmonių	Apribojimų nėra	Atsispausdina pats darbdavys	Statybininkų asociacija
Savanoriška ar privaloma?	Privaloma	Privaloma	Privaloma stovyvietėse kur dirba daugiau nei viena įmonė	Privaloma, išskyrus dirbantiems individualiai	Savanoriška
Savireguliacija ar valstybės reguliuojama?	Valstybės reguliuojama	Savireguliacija asociacijos viduje	Įstatymas + savireguliacija	Valstybės reguliuojama	Savireguliacija
Atsakomybė	Darbdavio	Darbdavio	Darbdavio	Darbdavio	Savanoriška, atsakomybės nėra
Dalyvaujančios institucijos	Darbo inspekcija	Darbdavius ir darbuotojus atstovaujančios asociacijos ir mokesčių inspekcija	Statybininkų asociacija ir darbo inspekcija	Darbo inspekcija	Statybininkų asociacija
Sektoriai	Statybos ir valymo paslaugų	Statybos	Statybos	Visi	Statybos
Kortelės kaina	62 Eur + PVM	8,50 Eur	Individualiai	Nemokama	8,47 Eur

Lentelė 2. Statybininkų ID kortelių **privalomumas, apimtis ir reguliuojančios institucijos** jas įsivedusiose šalyse¹

	Privalomumas	Reguliuojanti institucija	Priemonės apimtis
Belgija	Privaloma	Statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Danija	Savanoriška	Statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Ispanija	Savanoriška	Statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Italija	Privaloma	Statybininkų asociacija, įpareigota įstatymais. Tikrina darbo inspekcija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Lietuva	Savanoriška	Lietuvos statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Liuksemburgas	Privaloma	Darbo inspekcija	Visi šalies samdomi darbuotojai. Neprivaloma dirbantiems individualiai
Nyderlandų karalystė	Privaloma	Mokesčių inspekcija ir statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Norvegija	Privaloma	Darbo inspekcija	Visi dirbantys statybos ir valymo paslaugų sektoriuose
Prancūzija	Savanoriška	Statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Rumunija	Savanoriška	Statybininkų asociacija	Visi dirbantys statybos sektoriuje
Suomija	Privaloma	Darbo inspekcija	Privaloma visiems statybų sektoriaus darbuotojams statybvietėse, kur dirba daugiau nei viena įmonė
Švedija	Privaloma	Savireguliacija asociacijos viduje, dalyvauja mokesčių inspekcija	Visi dirbantys statybos sektoriuje

¹ European Federation of Building and Woodworkers (2015). Social Identity Cards in the European Construction Industry. <http://www.efbww.org/pdfs/EFBWW-FIEC%20report%20on%20social%20ID%20cards%20in%20the%20construction%20industry.pdf>

4. SIŪLYMAI

1. Europos Komisijos užsakytame tyrime Lietuvai siūloma apsvarstyti galimybę apjungti tris pažymėjimus ir jais renkamus skirtingų institucijų duomenis – Sodros valdomus socialinio draudimo pažymėjimo duomenis, valstybinės darbo inspekcijos (VDI) valdomus darbuotojo pažymėjimo duomenis bei LSA valdomus STATREG kortelės duomenis.¹ Siūloma susitarti su LSA dėl priegios prie skaitmeninės statybos priemonės duomenų, kad įtraukus valstybines institucijas į šį procesą būtų užtikrinamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp VDI bei jos partnerių vykdant nelegalaus ir „šešėlinio“ darbo reiškinį kontrolės veiksmus statybų sektoriuje. VDI partneriai - socialinio draudimo fondo valdyba, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba ir Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos.
2. Gudonio (2014) tyrimas ir apklausos rezultatai² atskleidė, kad bendros informacinės bazės nebuvimas, šiuolaikinių priemonių trūkumas prisijungiant prie kitų institucijų duomenų bazių, biurokratinės kliūtys, neleidžiančios operatyviai gauti reikiamos informacijos, trukdo inspektorių efektyviai veiklai. Mobilųjų nelegalaus darbo kontrolės grupių įsteigimas padidino nelegalaus darbo atvejų nustatymo skaičių, pagerino tyrimų kokybę, tačiau procesą lėtina žmogiškųjų išteklių nepakankamumas. 2017 m. VDI atliko 3,166 inspektavimus statybos sektoriuje ir tai sudaro 39,64 proc. visų atliktų nelegalaus darbo inspektavimų. Vidutinė planinio patikrinimo trukmė buvo 2,08 val,³ taigi fiziškai inspektuojant statybų sektorių buvo praleista virš 6,5 tūkst. inspektorių darbo valandų. VDI inspektoriai ūkio subjektų planiniams ir neplaniniams patikrinimams (išskyrus nelegalaus darbo patikrinimus) naudojo 28 kontrolinius klausimynus įvairiais VDI kompetencijai priskirtais klausimais bei 5 prevencines anketas.⁴ Dauguma atsakymų į VDI klausimynų klausimus yra renkami ir saugomi STATREG sistemoje – darbo sutartys, darbuotojų veiklos, sveikatos patikrinimai, mokymai, darbuotojų informavimas, neblaivumo prevencija, darbo/poilsio laikas, bei darbuotojams priskirti vadovai ir koordinatoriai. Prieiga prie šių duomenų leistų VDI atlikti inspektavimus ir el. būdu, sutaupant daug valandų, praleidžiamų renkant duomenis fiziniu būdu. Automatizavus el. inspektavimo procesą rutininius patikrinimus galėtų atlikti ir specialiai tam sukurta programėlė, šiuo būdu juos atliekant daug dažniau ir sutaupant dar daugiau žmogiškųjų darbo valandų. E-inspektavimus VDI taiko nuo 2017 m., tačiau kol kas jie apsiriboja tik Elektroninių paslaugų darbdaviams sistemoje (EPDS) mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe statybos įmonėse klausimu.⁵ Siūlomą veiklą būtų galima susieti su 2018 m. veiklą pradėjusios VDI „Jungtinių operacijų grupės“ analitinės grupės veikla.
3. Statybininkų registro sistema gali būti taip pat naudojama VDI, VMI ar kitų institucijų informacijos sklaidai ar kaip priemonė prevencinėms programoms. Per e-sistemą, susiejant su LSA numatomais darbuotojų mokymais, VDI galėtų tikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos (DSS) žinias, siųsti informaciją apie įvairius pasikeitimus įstatymuose ar planuojamus patikrinimus, bei teikti darbuotojų konsultavimo paslaugas. Reguliariai siunčiant informaciją būtų galima sumažinti užklausimų skaičių, ypač tomis

²https://www.google.lt/?gws_rd=ssl#q=Gudonis+N.+Nelegalaus+darbo+kontrol%C4%97s+efektyvumo+problema+Lietuvoje+%2F+Vie%C5%A1ojo+administravimo+magistro+baigiamasis+darbas.+Vadovas+Doc.+dr.+A.+Patapas.+Vilnius%3A+Mykolo+Romero+universitetas%2C+Politikos+ir+vadybos+fakultetas%2C+2014.+--+81+p

³ <https://www.vdi.lt/PdfUploads/VeiklosSritis2017veiklosAtaskaita.pdf>

⁴ https://www.vdi.lt/Forms/Tekstas1.aspx?Tekstai_ID=28

⁵ <https://www.vdi.lt/PdfUploads/ND2017ataskaita.pdf>

temomis, kurios kelia darbuotojams daugiausiai klausimų – rizikos vertinimo, darbo sutarčių, apmokėjimo ir atostogų temomis.⁶

4. Vystant statybininko kortelės priemonę ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas duomenų saugojimo klausimui. Šiuo metu už į statybininkų registro sistemą įvestų duomenų teisingumą, vertinimą ir saugojimą atsakinga LSA. LSA statybininko kortelės savininko asmens duomenis numato saugoti tol, kol galioja paslaugų sutartis ir 1 mėnesį po paslaugų sutarties pasibaigimo.⁷ Siekiant užtikrinti patogią prieigą prie duomenų valstybinėms institucijoms, duomenų saugojimo laiką reikalinga pratęsti. Remiantis apžvelgtų šalių praktika, rekomenduotinas duomenų saugojimo laikas – 2-5 metai. Šis siūlymas liečia duomenis, susijusius su darbo santykiais (kontraktas), darbo apskaita (išdirbtų valandų skaičius ir apmokėjimas už jas), bei darbo sveikata ir sauga (nelaimingų atsitikimų, alkoholio prevencijos ir kt. duomenys).
5. Įdiegus ID kortelę kaip privalomą priemonę visiems statybų sektoriaus darbuotojams būtų prisidedama prie nelegaliai dirbančių asmenų skaičiaus sumažinimo – VDI duomenimis 2017 m. daugiau nei pusė (56,86 proc.) visų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų dirbo statybų sektoriuje.⁸ Taip pat šiame sektoriuje nustatyta daugiausiai (beveik 62%) nelegaliai dirbusių užsieniečių, iš kurių 68% buvo Ukrainos piliečiai.⁸ Padarius priemonę privaloma būtų užtikrinta, kad visi užsieniečių dokumentai būtų sutvarkomi iki pradėdant dirbti, t.y. be tinkamų dokumentų kortelė nebūtų išduodama. Tai sutaupyti VDI laiko, kuomet dėl kiekvieno inspektuojamo asmens duomenų tenka atskirai kreiptis į Migracijos departamentą, ir dėl to nukenčia patikrinimų operatyvumas. Priemonės privalomumas taip pat prisidėtų prie paskatinimo spręsti užsieniečių įsidarbinimo klausimus.
6. Viena iš problemų, su kuriomis susiduria VDI Lietuvoje – tai kuomet inspektuotų objektų savininkai užginčija įrodymus administracinių nusižengimų bylose. Pažymėtina, kad nutrauktose administracinių nusižengimų bylose dėl nelegalaus darbo, viena iš pagrindinių problemų yra įrodymų vertinimas, t.y. didelė dalis nutrauktų bylų (apie 62%) buvo nutrauktos motyvuojant nepakankamu įrodymų buvimu.³ Privalomai įdiegta kortelė ir visi joje kaupiami su darbuotoju susiję duomenys užtikrintų VDI prieigą prie tinkamų įrodymų administracinių nusižengimų bylose.
7. Pavertus statybininko kortelę privaloma siūlyti nustatyti kokios priemonės bus taikomos tvarkai užtikrinti. Jei nesilaikoma tvarkos ir inspekcijos metu aptinkama, kad yra kortelių neseginčių darbuotojų, užsienio šalių, kur priemonė yra privaloma, praktika, darbdaviui gresia baudos ar net statybos darbų sustabdymas. Šiuo metu Lietuvoje LSA narės įmonės korteles diegiasi savanoriškai. Verta apsvarstyti tinkamą drausminančiųjų ir skatinamųjų priemonių rinkinį, kad priemonę pavertus privaloma nesumažėtų jos patrauklumas.
8. Prie „šešėlio“ mažinimo statybų sektoriuje taip pat prisidėtų ir viešųjų pirkimų įstatymo peržiūra, kuriame nurodoma paslaugas pirkti iš mažiausią kainą pasiūliusių įmonių. Dėl šios priežasties viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančios statybų įmonės, negalėdamos sumažinti sąnaudų per darbo priemones, mažina sąnaudas per darbo užmokestį, t.y. pereinant ant atsiskaitymo „vokeliuose“. Dabartinis įstatymas prisideda prie nesąžiningos konkurencijos sukūrimo, nes oficialiai mokant

⁶ <https://www.vdi.lt/PdfUploads/VeiklosSritysBendrieji.pdf>

⁷ http://www.statybininkai.lt/images/Nuorodoms/Statybininko-korteles-aprasymas_FINAL_SKAITYMUI_180730.pdf

⁸ <https://www.vdi.lt/PdfUploads/VeiklosKriterijai.pdf>

atlyginimus sudėtinga laimėti viešųjų pirkimų konkursus. Be „vokelių“, siekiant sumažinti paslaugų kainas statybos sektoriuje veikia iš vadinamųjų patentininkų sudarytos brigados, kurios, mokėdamos menkus mokesčius, uždirba kur kas daugiau, negu dėl itin didelio mokesčių skirtumo savo darbuotojams gali mokėti įmonės. Rekomenduotina atlikti pakeitimus viešųjų pirkimų įstatymuose, pakoreguojant reikalavimą pirkti iš mažiausią kainą pasiūliusio rangovo, arba į pirkimo dokumentus įtraukiant reikalavimus dėl privalomo atlyginimo vidurkio.^{9,10}

9. Pastebėta, kad užsienio šalių geroji patirtis kovoje su nelegaliu darbu yra nukreipta siekiant mažinti jo paklausą, o ne didinti prevencines ar baudžiamąsias priemones. Paklausą kitos šalys užtikrino įstatymų būdu. Pvz. Suomijoje esminis pokytis įvyko priėmus Rangovo atsakomybės akto įstatymą, paverčiantį rangovo atsakomybe užtikrinti, kad visi darbuotojai būtų įdarbinami oficialiai, o to nesilaikant taikomos sankcijos rangovams – ne tik baudos, bet gali būti stabdomi ir visi statyb vietės darbai. Kitas Suomijoje įstatymas numato, kad statybos darbams, viršijantiems 17,250 Eur galioja griežtesni reikalavimai nei darbams, nesiekiantiems šios sumos, ir visų didesnės vertės objektų vadovai privalo užtikrinti, kad jų darbuotojai segėtų ID korteles, tuo tarpu mažesnės vertės užsakymams (pvz. namų ūkių) tokie griežti reikalavimai negalioja. Belgijoje ši skirianti suma gerokai didesnė – 800,000 Eur.¹ Tuo tarpu Norvegijoje pagal galiojančius įstatymus klientai arba užsakovai privalo reikalauti, kad sub-kontraktoriai savo darbuotojam mokėtų norvegiškas algas ir turėtų ID korteles, šį punktą užsakovai turi įtraukti į darbų užsakymo kontraktus. Siekiant užtikrinti paklausą darbuotojams su kortelėmis Lietuvoje, siūlytina Suomijos ar Norvegijos pavyzdžiu atlikti įstatymų pakeitimus, tai padėtų padidinti paklausą legaliems darbams komercinėse statyb vietėse. Paklausos padidinimas privačiuose ar namų ūkių užsakymuose galimas per 2019 m. numatomą GPM lengvatos priemonę, sudarant galimybę atgauti lengvatą tik samdant darbuotojus, turinčius ID korteles.
10. Pastebima, kad priemonę taikančios šalys yra linkusios bendradarbiauti, šiuo metu steigiasi bendri Beniliukso ir šiaurės šalių (Švedijos ir Suomijos) klasteriai statybos darbų užsakymams ir darbuotojų mobilumui,¹ į šiuos klasterius galėtų įsilieti ir Lietuva. Lietuvos statybų sektorius globalėja, jo paslaugų eksportas auga apie 16% kasmet.¹¹ Strateginis priemonės derinimas su ES direktyvomis ir kitų šalių sistemomis prisidėtų prie statybos paslaugų eksporto paskatinimo bei tikslesnių duomenų kaupimo apie darbuotojų mobilumą, užsienyje įgyjamas pajamas ir mokamus mokesčius.
11. Pastebima, kad didžiausias „šešėlis“ statybų sektoriuje susitelkęs tarp individualiai dirbančių asmenų, kurių veikla daugiausiai apima būsto įrengimą nuo dalinės iki pilnos apdailos. Lietuvoje yra paplitusi praktika pirkti būstus su daline apdaila, kas leidžia sutaupyti pirkėjams įrengimą užbaigiant „šešėlyje“, dažniausiai samdant patentininkus, kurie moka mažiau mokesčių, tačiau negali suteikti garantijos už atliktų darbų kokybę. Skandinavijos šalyse įstatymai leidžia parduoti tik pilnai įrengtus būstus, šitaip generaliniam rangovui pilnai užtikrinant viso būsto kokybę ir garantijas. Kitose šalyse taikoma viena iš priemonių kovai su „šešėliniu“ darbu statybų sektoriuje – skatinti pirkėjus įsigyti pilnai įrengtus butus. Tačiau perėjimas prie tik pilnai įrengtų būstų pardavimo negali būti staigus, pasak ekspertų rinka tam dar nėra pasiruošusi - priėmus prievolę parduoti tik įrengtus butus, nukentėtų jautriausia pirkėjų

⁹<http://www.statybunaujienos.lt/naujiena/Saulius-Bekampis-Tinkamai-naudojamas-darbuotoju-kurybiskumas-ir-sazingumas-kuria-pridetine-verte-imonei-ir-darbuotojui/11804>

¹⁰<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/sutkus-kol-verslas-tures-dalyvauti-ziurkiu-lenktynese-seselis-nemazes.d?id=78212107>

¹¹ <http://www.statybininkai.lt/lt/lietuvos-statyb%C5%B3-sektorius>

dalį, kurie būstus su daline apdaila įsirengia patys ir taip sutaupo nuo kelių iki keliolikos tūkstančių eurų. Taip pat daugiausiai iš tokių pasikeitimų išloštų didžiosios statybų įmonės, perimdamos darbus iš individualiai samdomų asmenų. Tačiau maži žingsniai šia linkme yra skatintini. Prie to gali prisidėti nustatymas minimalių būtinų reikalavimų, kas būste turi būti atlikta iki jo pardavimo arba įvairios paskatos perkant pilnai įrengtą būstą.¹²

¹²<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/kvadratinis-metras/nekilnojamasis-turtas/1-4-milijardo-euru-slepiasi-statybu-seselyje-siuloma-naikinti-verslo-liudijimus-973-871370>

5. APŽVALGA

STATYBININKO KORTELĖ LIETUVOJE

Statybininkų registras (STATREG) yra Lietuvos statybininkų asociacijos (LSA) įvesta nauja statybos sektoriaus darbuotojų savanoriško kompetencijų ir kvalifikacijų vertinimo sistema. Į šią sistemą užsiregistravusiam darbuotojui išduodama ID kortelė, patvirtinanti darbuotojo turimas kompetencijas. Užsakovai, būsimi darbdaviai ar statybų inspektoriai gali susipažinti su darbuotojų kvalifikacija¹³, kompetencijomis¹⁴, darbdaviu ir veiklos pobūdžiu nuskaitę kortelės QR kodą programėle išmaniajame telefone arba suvedę kortelės numerį ar asmens vardą STATREG tinklalapyje.

pav. 1 Statybininko kortelės pavyzdys

STATREG sistema sukurta atlikti kelioms funkcijoms - tai ne tik kortelė, bet ir informacinis portalas, kompetencijų registras ir darbo poreikio analizės įrankis. Registracija jame yra savanoriška, tačiau įmonėse, kurios nusprendė, kad jų darbuotojams registracija sistemoje yra privaloma, tai atlikti darbuotojams padeda personalo vadovas. Statybų įmonės savo viduje šias korteles gali naudoti kaip priemonę kontroliuojamam patekimui į statybvieta, darbo laiko apskaitai ar darbo priemonių nuomai. Taip pat statybų asociacijos mastu sistemos duombazė gali būti naudojama ir statybų sektoriaus statistikai, informacijos sklaidai, žmogiškųjų išteklių planavimui ar naujų darbuotojų paieškai.

Korteles išduoda (kaina 8,47€) bei už į sistemą įvestų duomenų teisingumą, vertinimą ir saugojimą atsakinga LSA.

2018 m. liepą LSA pasirašė memorandumą dėl bendradarbiavimo su valstybine darbo inspekcija (VDI) ir valstybine mokesčių inspekcija (VMI)¹⁵, tačiau kortelė vis dar yra savanoriška. LSA teigimu, šiuo metu (2018 m. spalio pabaiga) viso yra išduota apie 440 statybininkų kortelių, jas taiko 30-40 įmonių, tačiau dauguma šių įmonių yra užsakiusios po 1-2 korteles. Daugiausiai kortelių yra užsakę darbuotojai, dirbantys su monolitiniu gelžbetonu ir surenkamu gelžbetonu. Taigi galima teigti, kad šioje darbuotojų grupėje statybininkų kortelių paklausa šiuo metu yra didžiausia.

¹³http://www.kpmc.lt/kmpc/wp-content/uploads/2015/08/Statybos_sektorius_profesinis_standartas_2018_02_09.pdf

¹⁴ <https://statreg.lt/lt-it/page/komp-sritys>

¹⁵ https://www.vdi.lt/Forms/Naujienos1.aspx?Tekstai_ID=1902

Pasak LSA, 2017 m. pabaigoje Lietuvoje viso buvo 7350 statybos įmonių ir 94,775 statybos sektoriaus darbuotojų,¹⁶ tad atitinkamai šiuo metu statybininko korteles Lietuvoje yra savanoriškai išsiėmę 0,5proc. darbuotojų ir 0,5 proc. statybos sektoriaus įmonių.

STATYBININKŲ ID KORTELĖS UŽSIENIO ŠALYSE

Be Lietuvos ID korteles statybų sektoriuje yra įdiegusios vienuolika Europos šalių – Belgija, Prancūzija, Danija, Švedija, Norvegija, Liuksemburgas, Ispanija, Nyderlandų karalystė, Suomija, Rumunija ir Italija. Šioje ataskaitoje bus apžvelgiamos tik keturios šalys - Norvegija, Švedija, Suomija ir Liuksemburgas. Taip pasirinkta todėl, kad daugumoje šalių priemonės yra panašios ir vengiant dubliavimosi pasirinkta apžvelgti skirtingiausias jos taikymo modelius, apimant visą taikomų praktikų spektrą.

NORVEGIJA

Norvegijoje ID kortelės pradėtos išduoti 2008 m.¹⁷ Jos yra privalomos visiems asmenims dirbantiems statybų ir valymo paslaugų sektoriuose, tiek didelėse statybvietėse tiek privačiai. Paraiškas priima ir tikrina darbo inspekcija,¹⁸ tačiau korteles gamina, išduoda ir administruoja privati įmonė¹⁹. Kortelės kaina 62 Eur + PVM.

pav. 2 Norvegiškos statybininko ID kortelės pavyzdys

Kortelių tikslas – palengvinti darbą darbo inspekcijai kai tikrinamos statybvietės, kuriose įprastai dirba daugybė rangovų ir sub-rangovų ir užtikrinti deramą patikrą yra sudėtinga. Kortelės privalo segėti ne tik statybininkai, bet ir visi asmenys reguliariai patenkantys į statybvietę – valytojai, maisto tiekėjai, vežėjai, elektrikai ir t.t. Šios taisyklės galioja ne tik teikiant paslaugas statybų sektoriui, bet ir privačiai. Darbo inspekcija tikrina, ar darbuotojai segi korteles. Jei patikros metu aptinkama, kad ne visi darbuotojai segi korteles, baudos išduodamos darbdaviui, o jei tai tai individualiai dirbantis asmuo – tam asmeniui. Tokiu atveju, kai ne visi darbuotojai segi korteles, darbo inspekcija gali sustabdyti darbus, o rimti pažeidimai perduodami policijai ir galima laisvės atėmimo bausmė iki trijų mėnesių.²⁰

¹⁶ <http://www.statybininkai.lt/lt/lietuvos-statyb%C5%B3-sektorius>

¹⁷ <https://www.eurofound.europa.eu/data/tackling-undeclared-work-in-europe/database/id-cards-in-construction-industry-norway>

¹⁸ <https://jobbkort.no/en/>

¹⁹ <http://www.oberthur.com/>

²⁰ <https://jobbkort.no/en/building-construction>

Išduodama kortelės darbo inspekcija užtikrina, kad darbdaviai yra raportavę visą reikalingą informaciją atitinkamoms institucijoms – Registrų centrai (Enhetsregisteret) ir PVM registrai (Merverdiavgiftsregisteret), o taip pat kad visi kortelės turėtojai (darbuotojai ar individualiai dirbantys asmenys) būtų užsiregistravę Valstybiniame gyventojų registre (Folkeregisteret) ir Valstybiniame darbdavių ir darbuotojų registre (Aa-registeret). Užsienio darbininkai, norintys gauti kortelę, privalo papildomai registruotis į centrinį darbo su užsienio mokesčiais ofisą (Central Office for Foreign Tax Affairs (*Sentralskattekontoret for utenlandssaker*)). Čia jiems suteikiamas D-numeris ir kaupiama informacija apie jų darbo istoriją. Darbo inspekcija visais duomenimis pasidalina su Norvegijos darbo ir socialinės apsaugos administracija (Norwegian Labour and Welfare Administration (NAV)).

Priemonės socialiniai partneriai – Norvegijos profesinių sąjungų federacija (*Fellesforbundet*), Norvegijos darbininkų sąjunga (*Norsk Arbeidsmandsforbund*, NAF) ir Norvegijos statybos įmonių federacija (*Byggenæringens Landsforening*, BNL) – palaiko priemonę ir dalyvavo jos kūrime ir vystyme.

Pagal Norvegijos įstatymus už darbuotojų aprūpinimą kortelėmis ir tinkamą jų naudojimą yra atsakingi darbdaviai, tačiau klientai arba užsakovai privalo reikalauti, kad sub-kontraktoriai savo darbuotojam mokėtų norvegiškas algas ir turėtų ID kortelės. Šį punktą pasak jų Darbo ir socialinės įtraukties ministerijos turi užsakovai įtraukti į pasirašomus kontraktus.²¹

ŠVEDIJA

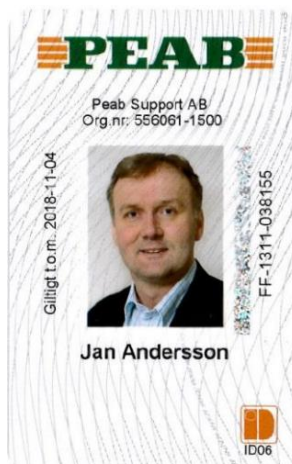
Švedijoje kortelės 2007 m. inicijuotos Statybų sektoriaus kooperatyvo (*Byggbranschen i samverkan*, BiS), klasterinės organizacijos po savo skėčiu jungiančio statybų įmonės ir profesinės sąjungos.²² Šiame kooperatyve vedančioji organizacija yra Švedijos statybų federacija (*Sveriges Byggindeindustri*, BI), kurios atitikmuo Lietuvoje būtų LSA. Šiame kooperatyve be Švedijos statybų federacijos darbdavių interesus atstovauja Švedijos elektrikų asociacija (*Elektriska Installatörsorganisationen*, EIO), stiklių asociacija (*Glasbranschföreningen*), mašinstų asociacija (*Maskinentreprenörerna*), dažytojų asociacija (*Målaremästarna*), plieno ir lengvųjų konstrukcijų konstruktorių asociacija (*Plåtslageriernas Riksförbund*) ir montuotojų asociacija (*VVS Företagen*). Darbuotojus atstovauja statybos valdytojų asociacija (*Byggcheferna/Ledarna*), Švedijos statybininkų profesinė sąjunga (*Svenska Byggnadsarbetareförbundet*, *Byggnads*), Švedijos dažytojų profesinė sąjunga (*Svenska Målareförbundet*) ir paslaugų ir komunikacijų darbuotojų profesinė sąjunga (*Facket för Service och Kommunikation*, SEKO). Švediškajam industrinių santykių modeliui būdingas aukštas savireguliacijos ir kooperacijos tarp profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų laipsnis, kuris žinomas visame pasaulyje dėl savo efektyvumo ir dėmesio žmogaus teisėms. Visos į procesą įsitraukusios šalys yra suinteresuotos darbo standartų palaikymu, užtikrinant sąžiningą konkurenciją reikalavimus atitinkančioms įmonėms ir apsaugant rinką nuo nepatikimų paslaugų tiekėjų. Pažymėtina, jog nelegalus darbas dažnai būna aprūpintas ir mažiau saugiomis darbo vietomis, o tai susiję su traumų/mirčių galimybe darbo vietose, tad šios priemonės naudojimas ne tik padeda kovoti su nelegaliu darbu, bet ir yra viena iš saugos darbe užtikrinimo priemonių. Visame ID kortelių procese dalyvauja minėtosios darbdavius ir darbuotojus atstovaujančios organizacijos (BiS), statybų įmonės bei ID kortelių gamintojai ir platintojai.

²¹<https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Ministry-of-Labour-and-Social-Inclusion/tema-og-redaksjonelt-innhold/redaksjonelle-artikler/2013/the-governments-action-plan-against-soci/id534938/>

²²<https://www.eurofound.europa.eu/data/tackling-undeclared-work-in-europe/database/id06-project-in-construction-sector-sweden>

Nuo 2016 m. liepos priemonė tapo privaloma visoms statybų sektoriaus įmonėms. Švedijos mokesčių inspekcija (Skatteverket) turi teisę be išankstinio įspėjimo aplankyti statybvietę ir patikrinti ar visi darbuotojai yra užsiregistravę sistemoje ir atsižymėję į darbo vietą. Mokesčių inspekcija turi teisę pareikalauti išsamaus raporto apie kiekvieno darbuotojo išdirbtų valandų skaičių ir šią informaciją įmonės gali suteikti per kortelių skaitytuvo sistemą. Naudojimosi sistema duomenų valdytojos yra privačios kompanijos, jų sąrašą galima rasti priemonės tinklalapyje.²³

pav. 3 Švediškos statybininko ID kortelės pavyzdys

Kortelių įdiegimas ir tinkamo naudojimosi jomis užtikrinimas yra generalinio rangovo atsakomybė. Keletas privačių asociacijos patvirtintų kompanijų tiekia skirtingų tipų ir kainų korteles ir kortelių skaitytuvus, orientacinės kainos - 8,50 Eur už kortelę ir 755 Eur už skaitytuvą,²⁴ tačiau pagal poreikius egzistuoja įvairūs ekonomiškiesni ar išmanesni deriniai.

Švedijoje statybininko ID priemonę sudaro 6 punktai:

- reikalavimas kiekvienam, besilankančiam statybvietėje turėti galiojantį identifikavimo dokumentą (forma: ID6);
- sub-rangovas, kartu su pagrindiniu rangovu privalo iš anksto registruoti darbuotojus, dirbsiančius statybvietėje;
- kasdienė darbuotojų registracija statybvietėje;
- kasdienės darbuotojų registracijos aktai privalo būti saugomi 2 metus ir pateikiami Nacionalinei mokesčių agentūrai apsilankius patikrinimo tikslais;
- pagrindinis rangovas turi teisę pašalinti bet kokį neregistruotą asmenį iš statybvietės;
- pagrindinis rangovas turi tiesę skirti 500 SEK (47 eurų) baudą kiekvienam asmeniui statybvietėje, kuris neturi ID6 formos pažymėjimo.

²³ www.id06.se

²⁴ <https://shop.nexusgroup.com/>

SUOMIJA

Suomijoje 2006 m. vasario mėn. atlikus darbuotojų saugos įstatymo pakeitimus statybvietėse tapo privaloma segėti identifikacines korteles.²⁵ Suomijos statybininkų asociacijos teigimu priemonė padeda užtikrinti saugumą ir teisingą laiko apskaitą statybų sektoriuje, sumažinti „šešėlinį“ darbą, bei padidinti darbo kokybę užtikrinant atsakomybės mechanizmus.

Atsakomybės statybų sektoriuje užtikrinimo mechanizmai Suomijoje tapo ypač svarbūs 2007 m. įvedus Rangovo pareigų ir atsakomybės aktą. Pagal šį aktą rangovas prisiima atsakomybę už sub-rangai samdytų įmonių nelegalią veiklą. Ilgos sub-rangos grandinės iki tol leisdavo sudaryti situacijas, kai buvo išvengiama visų būtinų mokėti darbo mokesčių, PVM, pensijų mokėjimų. Tvarkos užtikrinimo atsakomybė yra generalinio rangovo rankose, o darbo saugos ir sveikatos tikrinimo tarnybos tikrina ar visi darbuotojai statybvietėje segi ID korteles. Asmenys, pastebėję darbuotoją be asmens identifikavimo pažymėjimo yra skatinami pranešti darbo santykius reguliuojančioms Suomijos tarnyboms, kurios turi teisę bausti kompanijas, nesilaikančias šio nurodymo.

Šis rangovo atsakomybės teisės aktas tapo ypač reikalingas, kai statybų sektoriui vis labiau internacionalizuojantis, sub-rangai buvo samdomos bendrovės iš įvairių šalių, kuriose darbo įstatymai bei apmokestinimas ženkliai skiriasi. Kortelių pagalba įvesta vienoda darbo tvarka ir apskaitos mechanizmas prisidėjo prie skaidrumo didinimo Suomijos statybų sektoriuje.

pav. 4 Suomiškų statybininko ID kortelių pavyzdžiai

Skirtingai nei Norvegijoje ar Švedijoje, priemonė yra privaloma tik tose statybvietėse, kur vienu metu dirba daugiau nei viena įmonė. Kortelės esmė – išvengti pašalinių asmenų statybvietėje bei identifikuoti kuriai iš įmonių asmuo dirba. Ant kortelės turi būti atvaizduota asmens vardas, nuotrauka, asmeninis 12-os skaitmenų mokesčių kodas, ir įmonės pavadinimas ar identifikacija, kad asmuo dirba individualiai. Be šios informacijos daugiau reikalavimų nėra – kortelės gali būti įvairių spalvų ir iš įvairių medžiagų, bei gaminamos ten, kur pasirenka rangovas. Galimi ekonomiškesni variantai, kur pats darbdavys ant kartoninio lapelio užklijuoja darbuotojo nuotrauką ir užrašo vardą ir įmonės pavadinimą, bei galimi išmanesni variantai, su brūkšniniais kodais, darbo laiko apskaitos ir vadybos sistema, bei darbo duomenų saugojimu penkerius metus.

Kortelės turi segėti visi asmenys atliekantys statybos darbus – tiek statybos, tiek remonto, tiek kitus užsakymus, tokius kaip santechnikos, geodezinius ar vandens darbus. Kortelių neprivalo segėti asmenys tik trumpam užsukantys į statybvietę – pvz. transporto įmonės darbuotojai, atvežantys darbo priemones. Taip pat kortelės neprivalomos atliekant darbus privačiam asmeniui, pvz. namų ūkiui, arba kai visų statybos darbų suma neviršija

²⁵ <https://www.eurofound.europa.eu/data/tackling-undeclared-work-in-europe/database/obligatory-personal-id-in-construction-finland>

17,250 Eur. Už užtikrinimą, kad priemonės bus laikomasi, atsakingos darbo inspekcija (instruktavimas, inspektavimas, baudos, raportavimas policijai) ir Suomijos statybininkų asociacija (instruktavimas, raportavimas darbo inspekcijai ir policijai). Nesilaikant tvarkos numatomos baudos, tačiau, kaip pripažįstama raporte, baudžiama yra retai. Tai įvertinusi Suomijos statybu asociacija ateityje siekia labiau formalizuoti pačią priemonę ir sugriežtinti priežiūrą.²⁶

LIUKSEMBURGAS

2013 m. Liuksemburgo darbo inspekcija, po konsultacijų ir derinimų su socialiniais partneriais (darbdavių asociacijomis ir darbininkų profesinėmis sąjungomis) įvedė e-aplikaciją (e-Détachement) bei registraciją šioje sistemoje patvirtinančias korteles (Badge social).²⁷ Sistemoje²⁸ darbdaviai privalo registruoti visų sektorių darbuotojus, išskyrus tuos, kurie užsiima individualia veikla. Ant darbuotojo kortelės nurodoma darbuotojo vardas, darbovietė bei QR kodas, kurį nuskaičius darbo inspektoriai pasiekia visą reikalingą su darbuotoju susijusią informaciją, tokią kaip kilmės šalis, išsilavinimas, kvalifikacija, sveikatos pažymėjimas bei gyvenimo ir darbo leidimai. Be darbuotojo informacijos matoma ir kita su darbu susijusi informacija, tokia kaip darbo sutartis, įmonės rekvizitai ir registracija PVM mokėtoju. Už duomenų autentiškumą ir saugojimą, kortelių išdavimą ir inspektavimą atsakinga darbo inspekcija. Nustačius, kad privalomos tvarkos nesilaikoma, darbdavys pirmąsyk yra įspėjamas. Nesilaikant tvarkos pakartotinai gresia administracinė bauda nuo 25 Eur iki 25,000 Eur.

pav. 5 Liuksemburgo statybininko ID kortelės pavyzdys

Registracijos e-sistemoje metu darbdaviui suvedus darbuotojo duomenis sugeneruojama skaitmeninė kortelės versija. Darbdavio atsakomybė yra atspausdinti šią kortelę ant popieriaus bei užtikrinti, kad darbuotojai ją segėtų. Tačiau ant pažymėjimo nėra darbuotojo nuotraukos, kas sukelia inspektoriams nepatogumų, kai tenka prašyti darbuotojų parodyti asmens dokumentus siekiant įsitikinti, kad su pažymėjimu dirba tinkamas žmogus.²⁹ Taigi Liuksemburge darbuotojai darbo metu ne tik privalo segėti kortelę, bet ir visuomet turėti su savimi tapatybę patvirtinantį dokumentą.

²⁶ <http://paritarian-funds-construction.eu/content/files/Syrjanen.pdf>

²⁷ <https://www.eurofound.europa.eu/data/tackling-undeclared-work-in-europe/database/identity-card-for-construction-sector-luxembourg>

²⁸ <https://guichet.itm.lu/edetach/>

²⁹ <http://www.efbww.org/pdfs/EFBWW-FIEC%20report%20on%20social%20ID%20cards%20in%20the%20construction%20industry.pdf>

6. PRIEMONĖS VERTINIMAS

Apžvelgus užsienyje taikomas priemones galima įžvelgti tarp šalių tam tikrų bendrumų ar skirtumų ir atlikti palyginimus su priemone, įvesta Lietuvoje.

lentelė 2 Statybininkų ID kortelių veiklos mechanizmai jas įsivedusiose šalyse

	Norvegija	Švedija	Suomija	Liuksemburgas	Lietuva
Nuo kada	2008	2007	2006	2013	2017
Pavadinimas	HMS	ID06	-	e-Détachement	STATREG
Korteles išduodanti institucija	Privati įmonė įgaliota darbo inspekcijos	BiS Asociacija	Kiekviena įmonė pagamina savo darbuotojams	Darbo inspekcija	Lietuvos statybininkų asociacija
Išdavėjo tipas	Valstybės institucija	Asociacija	Darbdavys	Valstybės institucija	Asociacija
Korteles gamina	Viena privati patvirtinta įmonė	Daug privačių patvirtintų įmonių	Apribojimų nėra	Atsispausdina pats darbdavys	Statybininkų asociacija
Savanoriška ar privaloma?	Privaloma	Privaloma	Privaloma statybvietėse kur dirba daugiau nei viena įmonė	Privaloma, išskyrus dirbantiems individualiai	Savanoriška
Savireguliacija ar valstybės reguliuojama?	Valstybės reguliuojama	Savireguliacija asociacijos viduje	Įstatymas + savireguliacija	Valstybės reguliuojama	Savireguliacija
Atsakomybė	Darbdavio	Darbdavio	Darbdavio	Darbdavio	Savanoriška, atsakomybės nėra
Dalyvaujančios institucijos	Darbo inspekcija	Darbdavius ir darbuotojus atstovaujančios asociacijos ir mokesčių inspekcija	Statybininkų asociacija ir darbo inspekcija	Darbo inspekcija	Statybininkų asociacija
Sektoriai	Statybos ir valymo paslaugų	Statybos	Statybos	Visi	Statybos
Kortelės kaina	62 Eur + PVM	8,50 Eur	Individualiai	Nemokama	8,47 Eur

Iš lentelėje pristatytų skirtingose šalyse taikomų priemonės variacijų galima teigti, kad ID kortelės statybų sektoriuje gali veikti kaip privaloma priemonė. Kai priemonė yra privaloma, iš valstybės pusės šį procesą reguliuoja ir prižiūri darbo inspekcija, o statybų įmones atstovauja statybininkų asociacija. Išimtis yra Švedija, kurioje stiprios profesinės sąjungos, tad toje šalyje darbo sąlygomis rūpinasi darbuotojus atstovaujančios asociacijos, todėl iš valstybės pusės patikras atlieka ne darbo inspekcija, o mokesčių inspekcija.

Kai priemonė yra privaloma, atsakomybė užtikrinti, kad visi darbuotojai segėtų korteles, yra darbdavio pusėje. Priklausomai nuo šalies, priemonės taikymo ribos skiriasi. Plačiausios ribos yra Norvegijoje ir Liuksemburge – šiose šalyse kortelės privalo segėti visi asmenys patenkantys į statybvietę ar ją aptarnaujantys. Siauriausios taikymo ribos yra Suomijoje, kur kortelė yra privaloma tik sandomiems darbuotojams, dirbantiems didelėse

statybvietėse, o individualiai dirbantiems ar privačių asmenų užsakymus vykdančioms darbuotojoms kortelė nėra privaloma.

Taip pat nėra vieningos kortelės išduodančios institucijos. Norvegijoje ir Liuksemburge kortelės išduoda darbo inspekcija, o Švedijoje ir Suomijoje kortelės užsakomos iš privačių kortelių gamintojų. Šis klausimas yra ypač svarbus, nes **kortelės tiekėjo funkcijos neapsiriboja vien fizinės kortelės pagaminimu – į teikiamas paslaugas įeina ir įvedamų duomenų tikrinimas, administravimas ir saugojimas**. Taigi jei surenkami duomenys (kontraktas, išdirbtų valandų skaičius ir kt.) yra naudojami valstybinių institucijų, būtina užtikrinti tinkamus prieigos prie duomenų, jų saugojimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo analizuojant sukauptus duomenis mechanizmus.

Šalyse, kur priemonė yra administruojama valstybinės institucijos, ji buvo inicijuota siekiant palengvinti darbą darbo ir mokesčių inspekcijoms. Šiose šalyse priemonės tikslas – užtikrinti deramą darbo saugą ir sveikatą, bei tinkamą darbo santykių įforminimą, apskaitą ir apmokėjimą. **Šalyse, kur priemonė yra administruojama statybininkų asociacijos, ji buvo inicijuota siekiant užtikrinti tam tikrus sektoriaus standartus**, deramą konkurencinę aplinką sąžiningai veikiančioms įmonėms ir apsunkinti įėjimą į rinką „šešėlyje“ veikiančioms, dėl to paslaugas pigiau galintiems teikti konkurentams. Švedijoje ir Suomijoje, kur į procesą yra įsitraukusios ir darbo inspekcija ir sektorių atstovaujanti asociacijos, yra paraleliai dirbama, kad taikant priemonę būtų patenkinami abu jos tikslai.

Lietuvoje statybininkų registras buvo įsteigtas statybininkų asociacijos ir jo tikslas atitinkamai buvo sureguliuoti konkurencinę aplinką sąžiningai dirbančioms įmonėms, bei suteikti asociacijos nariams prieigą prie skaitmeninės statybos teikiamų paslaugų. **Priklausomai nuo kortelės taikančių įmonių, elektroninėje sistemoje yra kaupiama daug duomenų, kurių el. inspektavimas palengvintų darbą tiek VDI tiek VMI, bei sumažintų poreikį atlikti fizinius inspektavimus.**

Apskritai el. kortelių priemonė yra vertinama kaip palengvinanti darbą tiek pačiai statybos įmonei tiek darbo inspekcijai. El. sistemoje įmonės gali duomenis atnaujinti vos jie pasikeičia, visą parą. Tai suteikia galimybę pateikti tikslesnius duomenis valstybinėms institucijoms ir leidžia inspektoriams matyti naujausias dokumentų versijas, net jei jos buvo pateiktos likus 5-ioms minutėms iki inspekcijos.

Iš visų priemonę taikiusių šalių naudos analizę yra atlikusi tik Suomija. **Nuo prievolės segėti kortelę įvedimo, Suomijos mokesčių inspekcijos teigimu, per 18 mėnesių į valstybės biudžetą buvo surinkta papildomai 500 mln. Eur mokesčių, o per pirmuosius priemonės taikymo metus (2013-2014 m.) statybų sektoriaus atlyginimai vidutiniškai pakilo 9%, nors bendrai paėmus sektoriaus apyvarta mažėjo.**²⁸ Priemonės poveikis „šešėlio“ mažinimui atsirado tik tuomet, kai, pavertus ją privaloma, nebeliko galimybių „šešėlyje“ veikiančioms įmonėms toliau teikti paslaugas. Tai rodo, kad nauji įstatymai (Rangovo atsakomybės aktas) buvo efektyvūs mažinant „šešėlį.“

Detalesnis ID kortelių priemonės vertinimas pateiktas 2015 m. Europos Komisijos užsakymu Europos statybininkų ir stalių federacijos atliktame priemonės taikymo Europos statybų sektoriuje raporte. Čia detaliau apžvelgiami kiti su ES teise, darbuotojų mobilumu, kvalifikacijų užskaitymu, duomenų apsauga ir kt. aspektais susiję klausimai.³⁰

³⁰<http://www.efbww.org/pdfs/EFBWW-FIEC%20report%20on%20social%20ID%20cards%20in%20the%20construction%20industry.pdf>

